

hodnotu a majú výnimočné čaro. **Sedem divov** Prešovského kraja predstavuje kombináciu toho najmagickejšieho, čo v tejto oblasti vytvorila príroda aj človek. Ak ste si teda na spoznávanie kraja vyčlenili práve sedem dní, určite by na vašom itinerári nemali chýbať historické centrum Bardejova, hrad Ľubovňa, Tatranský národný park, Oltár majstra Pavla z Levoče, súbor drevených kostolíkov, Pieninský národný park a historické centrum Levoče.

MAGICKÁ 7MA

BARDEJOV

Malebné námestie s pestrofarebnými meštianskymi domami, monumentálna neogotická bazilika s krásnym mobiliárom, renesančné nástenné maľby v priestoroch mestskej radnice či tajomné židovské suburbium. Toto mesto vás ani na okamih nenechá na pochybnostiach, že sa právom pýši prezývkou „perla horného Šariša“.

Podľa prvej písomnej zmienky z roku 1241 bol stredoveký Bardejov významným a rýchlo sa rozvíjajúcim mestom. Strategická poloha na priesečníku obchodných ciest medzi Uhorskom a Poľskom z neho urobila významné obchodné centrum, ktorému sa dostalo mnohých kráľovských výsad. V roku 1352 mu Ľudovít I. Veľký z Anjou udelil právo osemďňového jarmoku a zároveň aj právo na vybudovanie mestských hradieb. Obchodne a remeselne zdatné mesto tak už koncom 14. storočia profitovalo z do-

konalého fortifikačného systému, pozostávajúceho z kamenného hradobného múru s tromi hlavnými mestskými bránami a vodnou priekopou s padacím mostom, ku ktorým v 1. polovici 16. storočia pribudli spevňujúce bašty. Archívna, Renesančná, Veľká, Hrubá, Kráľovská, Štvorhranná a Školská sú zachované dodnes ako symbol jedného z najdokonalejších opevnení z obdobia gotiky na území Slovenska.

Od roku 1376 profitoval Bardejov z výsad slobodného kráľovského mesta. Toto obdobie možno v jeho dejinách označiť za „zlatý vek“. V meste vtedy pôsobilo viac ako 50 cechov so 64 remeselnými špecializáciami. O období blahobytu dodnes svedčí množstvo zachovaných cirkevných a svetských stavieb zo 14. a 15. storočia, vďaka ktorým si mesto uchovalo stredoveký pôvab. Azda najpôsobivejšie svedectvo predstavuje malebné **Radničné námestie** v objatí štyridsiatich šiestich typických meštianskych domov, ktoré je dnes po rekonštrukcii v roku 2002 rovnako ako pred siedmimi storočiami centrom všetkého mestského diania.

Sakrálnou a stavebnou dominantou na námestí je neprehliadnuteľná **Bazilika minor Sv. Egídia**. Pôvodne gotická stavba z polovice 14. storočia zaujme svojím interiérom, v ktorom je sústredená unikátna kolekcia jedenástich gotických krídlových oltárov s tabuľovými maľbami a množstvo iného vzácného sakrálného mobiliáru. Chrám prešiel viacerými prestavbami, pod ktoré sa podpísali mnohí významní stavitelia, medzi nimi aj slávny kráľovský stavitel Štefan z Košíc, ktorý pôsobil na stavbe košického Dómu Svätej Alžbety. Po požiari v roku 1878, pri ktorom vyhorelo takmer celé mesto, prešiel kostol výraznou rekonštrukciou, pri

ktorej boli odstránené renesančné prvky. V duchu neogotických predstáv 19. storočia pribudla veža, neogotický hlavný oltár, kazateľnica a interiérové maľby. Vonkajšia úprava chrámu mala evokovať pôvodné gotické kamenné murivo. Dnešný obraz chrámu je výsledkom dvadsaťročných opráv. **K najvýznamnejším objektom, ktoré dotvárajú jeho sakrálny priestor, patrí nepochybne hlavný neogotický oltár s plastikami Sv. Egídia, Sv. Štefana a Sv. Ladislava**

z roku 1878, ktorý na objednávku vytvoril pražský rezbár Móric Hölzel a výtvarne dotvoril maďarský umelec Gyula Aggházy. **Neuveriteľnou anatomickou precíznosťou zaujme aj súsošie Golgoty z konca 15. storočia**, znázorňujúce ukrižovaného Krista a dvoch lotrov. Sakrálny význam tohto monumentálneho a duchovného miesta vyzdvihol v roku 2000 pápež Ján Pavol II., keď chrám povýšil na baziliku minor.

Svetský náprotivok baziliky a druhú stavebnú dominantu Radničného námestia predstavuje **Mestská radnica** zo začiatku 16. storočia, v ktorej sú rozpoznateľné prvky nastupujúcej renesančnej architektúry a výtvarného umenia. Stavba určená pre zasadnutia mestskej rady je prežívajúcim symbolom rozkvetu hospodárskeho a spoločenského života v meste, ktorý so sebou priniesol potrebu vybudovania reprezentatívnejšieho priestoru pre stretnutia mestskej honorácie. Pod finálny

V minulosti bol v areáli aj rituálny bitúnok. Za dlhodobé úsilie o zachovanie historických pamiatok bol Bardejov v roku 2000 ocenený zápisom historických pamiatok centra do Zoznamu svetového kultúrneho dedičstva UNESCO.

vzhľad radnice sa podpísalo množstvo významných staviteľov. Maliarsku výzdobu interiéru, zahŕňajúcu výzdobu štítov, erbov a výjav Posledného súdu, realizoval miestny majster Theofil Stancel. Vrchol južného štítu radnice zdobí replika postavy legendárneho rytiera Rolanda s halapartňou, ochrancu mestských privilégií. Architektonické detaily v podobe zdobených portálov, dekoratívnych malieb štítov, trémového stropu v radnej sieni a dobového nábytku zvyšujú umeleckú hodnotu priestoru, ktorý je v súčasnosti sídlom historickej expozície Šarišského múzea.

Za historickými hradbami mesta nachádzame ďalší významný objekt kultúrneho dedičstva. V súlade s nariadeniami, ktoré nepovoľovali Židom po stáročia obývať slobodné kráľovské mestá, tu v 18.

storočí vyrástlo **židovské suburbium**. Súbor stavieb pozostáva z deväťklenbovej synagógy z roku 1836, zdobenej bohatou ornamentálnou maľbou a pôsobivým artefaktom hebrejského chronostichonu s dedikačným nápisom. Súčasťou suburbia je zhromaždisko bet midraš a mikve pre vykonávanie rituálneho kúpeľa.

HRAD ĽUBOVŇA

Legenda hovorí, že keď knieža Lubina spolu so svojimi synmi dorazil na vrchol 548 metrov vysokého kopca, zostal taký očarený nádherou okolitej krajiny, výhľadom na rieku Poprad a pahorky Ľubovnianskej vrchoviny, že sa tu rozhodol postaviť svoje sídlo a zapredal preto svoju dušu...

Podľa tejto legendy každý deň stavitelia usilovne budovali múry hradu, no do rána im ich vždy niekto zbúral. I usúdil knieža, že za tým budú nejaké zlé sily. Vybral sa teda do jaskyne, kde našiel zlého ducha, ktorý mu sľúbil, že ho nechá hrad dostávať výmenou za jeho dušu. Keď knieža pochopil, čoho sa dopustil, žiadal vraj o radu miestnych mníchov. Tí ho prichýlili u seba v kláštore, kde sa modlitbami mal vymaniť spod zlej moci. To zlé sily rozhnevalo natoľko, že sa rozhodli zhodiť na hrad balvan. Keď sa to knieža dozvedel,

začal sa modliť ešte vrúcnejšie, zvonil pritom na zvon a obral tým zlého ducha o moc. Nad podhradím sa však zlý duch vraj zjavuje dodnes v podobe silného severáku, ktorý obyvatelia zaháňajú tak, ako zapredané knieža, úprimnou modlitbou... Pravdivosť tejto legendy nebola síce nikdy potvrdená, skutočnosťou však zostáva, že onen balvan, ktorý mal zavalíť nový hrad, tróni vo vodách Popradu pri dedinke Hajtovka dodnes...

Kto neverí na legendy, toho by azda mohlo zaujímať, že podľa doložených archeologických výskumov hrad vznikol na prelome 13. a 14. storočia ako hraničný hrad s poslaním chrániť obchodné cesty do Poľska. Pravdepodobne ho začal budovať poľský knieža Boleslav, za uhorského kráľa Bélu IV. Z tohto obdobia pochádza kruhová veža a gotický palác na najvyššom bode brala, neskôr doplnený o mladší palác, s ktorým

Neskorogotická brána z 15. storočia so zachovaným portálom, tzv. oslím chrbtom, tvorila vstup do horného hradu. Neskôr bola prestavaná a pribudli na nej renesančné architektonické prvky. V súčasnosti je v nej umiestnená voziareň. Renesančný bastión so zachovanými podzemnými chodbami a 16-imi striedanými bol svojho času základným pilierom obrany hradu.

Nástup baroka reprezentuje barokový palác so zachovaným poľovníckym salónom a spoločenskou sálou s množstvom vzácného dobového nábytku v štýle art-deco. Expozícia v paláci mapuje éru šľachtickej rodiny Raiszovcov, ktorá ho

tvoria horný hrad s nádvorím. Iné historické pramene zasa posúvajú dátum založenia hradu o takmer celé jedno storočie a prisudzujú ho Kráľovi Róbertovi z Anjou. V nasledujúcich rokoch hrad častejšie menil svojich majiteľov. Jeho súčasnosť, čiastočne dochovaná podoba s množstvom zaujímavých expozícií, odráža hneď niekoľko stavebných štýlov. Keď teda vyšliapete pagašťanovou alejou pozostávajúcou z 23 mohutných kmeňov vzácného pagašťana konského s priemerným obvodom kmeňa 198 cm a na chvíľu si na nádvorí vydýchnete v tieni lipy s úctyhod-

ným vekom 350 – 400 rokov a obvodom kmeňa neuveriteľných 450 cm, môžete začať svoju púť históriou...

Gotický štýl na Ľubovnianskom hrade reprezentuje veža Bergfried, postavená na prelome 13. a 14. storočia. Jej prízemie pôvodne slúžilo ako sklad streliva. Nachádzali sa v nej sklad aj väzenie, miestnosť s dvoma delami a na jej vrchole trubačova izba, ktorá v súčasnosti slúži ako rozhľadňa. Návštevníci z nej môžu obdivovať scenériu Tatier i pieninský masív Troch korún.

ným majiteľom hradu – šľachtickej rodine Zamojských.

Osobitnú pozornosť si zaslúži renesančný palác, ktorý bol od roku 1772 ruinou a s jeho obnovou nezačala ani samotná uhorská cisárovná Mária Terézia. Po náročných rekonštrukčných

obývala v 19. storočí. Z obdobia baroka pochádza i Kaplnka sv. Michala archanjela z roku 1647 s príslušným cintorínom, na ktorom je pochovaný i jeden z majiteľov hradu, Juraj Raisz. Výzdobu kaplnky tvoria tri barokové oltáre a krstiteľnica. Jedným z najzaujímavejších, hoci nie pôvodných exponátov, sú aj repliky poľských korunných klenotov, ktoré boli na hrade uschované v rokoch 1655 - 1661. Bolo to v období poľského zálohu, kedy bol hrad súčasťou poľského kráľovstva a nechal ich tu ukryť poľský kráľ Ján Kazimír potom, ako jeho krajinu napadli Švédovia.

V duchu baroka sa vinú i línie vysokého barokového bastiónu so vstupnou bránou zo začiatku 17. storočia. Pre jeho špecifický tvar ho prezývali Bierfas, čiže pivný sud. Návštevníci v ňom objavia zaujímavú expozíciu venovanú posledným súkrom-

prácach bol po 260-tich rokoch palác obnovený do takmer pôvodnej podoby. V súlade s pôvodným využitím priestorov sú v ňom dnes umiestnené expozície liehovarníctva a pivovarníctva. Za citlivú a inovatívnu obnovu renesančného paláca získalo múzeum v roku 2011 cenu Fénix – kultúrna pamiatka roka.

Napriek tomu, že éra šľachticov a kráľov už pominula, žije Lubovniansky hrad počas celého roka rušným životom. Okrem muzeálnej časti sa v jeho areáli organizujú rôzne kultúrne a spoločenské podujatia. Mimoriadne atraktívne sú vystúpenia sokoliarov, ktoré sa tu počas letnej turistickej sezóny konajú niekoľkokrát za deň. Vyhľadávaným podujatím sú i Cy-

rilometodské slávnosti na začiatku júla, počas ktorých sa v Kaplnke sv. Michala archanjela koná gréckokatolícka liturgia, či pravidelné hradné slávnosti, na ktorých rytieri v dobových kostýmoch predvádzajú dramatické súboje. Na počesť posledného súkromného majiteľa hradu grófa Jána Zamojského sa na hrade už viac ako desať rokov koná medzinárodný šachový turnaj nesúci jeho meno, podobne ako aj medzinárodný bridžový turnaj.

Hrad je priateľský k zdravotne znevýhodneným občanom. Prvé nádvorie

hradu je prístupné aj pre nevidiacich a slabozrakých a špeciálne sprievodcovské služby poskytuje aj nepočujúcim. Za tieto inovatívne prístupy múzeum získalo hlavnú cenu Únie miest Slovenska.

V bezprostrednej blízkosti hradu sa nachádza národopisná expozícia **Lubovniansky skanzen** s 15-imi zachovanými domami, v ktorých svojho času v mieri naživali Slováci, Nemci, Rusíni, Gorali a Židia. Skanzen je dokonalým obrazom pestrosti života a kultúr v podhradí. Dominantou skanzenu je gréckokatolícky Kostolík z Matysovej, postavený v roku 1833. Okrem vzácneho ikonostasu upúta pozornosť návštevníka drevený predmet zavesený na strope v centre lode, ktorý sa dlho považoval za magické teleso.

Legenda hovorí, že bol vyhotovený v časech cholery niekedy okolo roku 1633, podľa predstavy zo sna. Je symbolickým priestorovým vyobrazením Božieho trónu – Ridvan Jahve, jeho forma evokuje biblické zjavenia Božieho trónu. Popri kostolíku možno v skanzene navštíviť rôznorodé obytné domy, sýpku, roľnícku usadlosť, stolársku dielňu, kováčsku vyhňu či mlyn s expozíciou tradičných

technológií používaných na spracovanie obilia. V snahe oživiť dedinu a obyčaje je dnes súčasťou skanzenu aj malé gazdovstvo. Deti sa tu môžu stretnúť s kačkami, sliapkami, husami, králikmi a ďalšími tradičnými domácimi zvieratkami. Skanzen je prvým múzeom ľudovej architektúry na Slovensku, ktoré umožňuje sprostredkovať jedinečné zážitky z dotyku s históriou aj nevidiacim a slabozrakým.

Detského návštevníka so zmyslom pre dobrodružstvo určite poteší návšteva alebo letný tábor v **Stredovekom vojenskom tábore** v podhradí. Na tomto mieste prestal čas plynúť v 16. storočí, žije sa tu podľa vojenských zásad a rytierskych pravidiel. Môžete sa tu zdokonaľiť v streľbe z kuše a luku, trénovať jazdu na ušľachtilých koňoch, vyskúšať si život sokoliara a pritom si pochutnávať na

stredovekých jedlách. Stredoveká krčma, ktorá je súčasťou tábora, predstavuje celoročné útočisko pre tých, ktorí majú chuť nasať atmosféru stredoveku.

TATRANSKÝ NÁRODNÝ PARK

„Z pohorí Uhorska treba na prvom mieste spomenúť Karpaty. Najstrmšie a najvyššie hrebene týchto hôr čnejúce ponad mraky sa nachádzajú v Spišskom komitáte. Keďže takmer vždy bývajú pokryté snehom, nazývajú sa aj Snežným pohorím. Slovania im dali názov

Tatry, čo znamená holé skalnaté hory. Sú oveľa strmšie a divokejšie než Alpy. Sú takmer neschodné, preto ich aj milovníci prírody len zriedka navštevujú...” píše kežmarský učenec Dávid Frälich v roku 1639.

Po viac ako štyroch storočiach už jeho tvrdenie dávno neplatí. Milovníci hôr tatranské končiare už mnohonásobne pokorili a stali sa vyhľadávanou a navštevovanou lokalitou. Ich divokosť a jedinečnosť však aj po takej dlhej dobe zostala zachovaná a naďalej budí rešpekt. Pre svoju malebnosť a dych vyrážajúcu scenériu sa stali prirodzeným symbolom slovenského národa a hodnotou pestovanou ako najcennejší poklad. Prejavom úcty a vedomia o potrebe jeho ochrany pre ďalšie generácie sa stalo 1. januára 1949 vyhlásenie lokality Západných a Východných Tatier za národný park. Tatranský národný park (TANAP) sa tak stal najstarším národným parkom na území Slovenska. Poslaním parku s rozlohou 1 045 km² je zachovanie rozmanitosti rastlinných a živočíšnych

druhov a všeobecná ochrana tatranskej prírody. Od roku 1993 sú Vysoké Tatry biosférickou rezerváciou UNESCO. Na území parku sa nachádzajú najvyššie vrchy Karpát, 35 dolín, viac ako 100 nádherných plies ľadovcového pôvodu, viac ako 300 jaskýň a niekoľko vodopádov. Popretkávaný je 600 kilometrami turistických chodníkov a šestnástimi označenými cyklistickými chodníkmi.

Hľadanie najvyššieho tatranského vrcholu trvalo niekoľko storočí. Prvé merania tatranských štítov sa datujú do roku 1763, kedy viedenský dvor nariadil kartografické spracovanie celej habsburskej monarchie. Poverení vojenský merači po prvom meraní označili za najvyšší štít Kriváň. Ich „omyl“ o osem rokov neskôr potvrdil pri svojom meraní i bratislavský mineralóg

Ján Fichtel. Anglický cestovateľ Robert Townson neskôr prišiel s novou hypotézou, podľa ktorej mal Tatrám svojou výškou kraľovať Lomnický alebo Ľadový štít. K jeho názoru sa vedci prikláňali ešte v 19. storočí. Až merania z rokov 1837 a 1838 definitívne prisúdili štatút najvyššieho vrcholu Gerlachovskému štítu, ktorému patrí dodnes.

Gerlachovský štít, čnejúci sa do výšky 2654 m n. m. je spomedzi všetkých tatranských štítov najrozložitejší. Možno práve absencia štíhlej elegancie, ktorou sa pýšia jeho susedia, bola dôvodom, prečo tak dlho trvalo akceptovať ho ako najvyšší. Jedno sa však Gerlachu uprieť nedá. Jeho rozložitost' mu dodáva patričný majestát. Vďaka svojej dostupnosti a nádhernej horskej scenérii sa navyše stal jedným z najnavštevovanejších vrcholov. Meno mu prepožičala dedina, do ktorej ho príroda zasadila. Predpokladá sa, že jeho prvými návštevníkmi boli poľovníci a botanici, ťažko však povedať, či sa niektorý z nich dostal až na vrchol. Toto

prvenstvo preukázateľne patrí spišskému Nemcovi a učiteľovi Jánovi Stillovi, ktorý túru uskutočnil spolu so svojim švagrom, kamarátom mlynárom a dvoma neznámymi lovcami kamzíkov. Slovenskí horiskí vodcovia zo Štôly, Ján Ruman Driečny

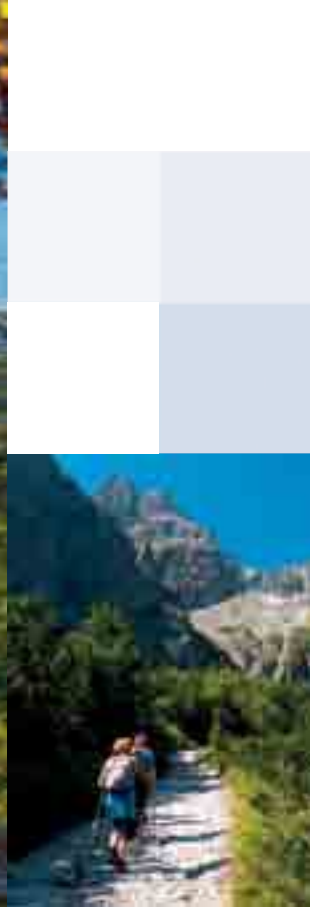

ml. a Ján Paterňák, pokorili majestát najvyššieho slovenského vrchu v roku 1875. Napriek tomu, že Gerlach z dialky pôsobí nevinne a výstup naň sa nepovažuje za jeden z najťažších, je v súčasnosti povolené vystúpiť naň iba s horským vodcom. Technicky nenáročný terén totiž ukrýva množstvo nástrah, ku ktorým patria aj prudké zmeny počasia. Až budete na vrchole, pozorne sa započúvajte. Možno zachytíte hlas Golana, strážcu štítu, ktorý odtiaľto volá všetkých k službe dobru...

Dlhoročný konkurent Gerlachu v boji o titul najvyššieho štítu, **Lomnický štít**, sa týči do výšky 2 633,8 m n. m. Jeho štíhla a strmá silueta ho robia ľahko rozpoznateľným, no ťažko zdolateľným. Po prvý raz sa to podarilo obuvníkovi a amatérskemu baníkovi Jakubovi Fábrymu v druhej polovici 18. storočia. V roku 1793 ho nasledoval už spomínaný cestovateľ, prírodovedec a lekár Robert Townson, ktorému sa podarilo barometrickým meraním takmer presne určiť jeho výšku a vzápätí ho aj veľmi nepresne označiť za najvyšší štít veľhôr. Lomnický štít však o všetky prvenstvá neprišiel. Vďaka možnosti dosiahnuť jeho vrchol visutou lanovkou z Tatranskej Lomnice je nepochybne jedným z najnavštevovanejších. Svoje sídlo tu má najvyššie položené Observatórium Lomnický štít

s astronomickými a meteorologickými pracoviskami, televízna retranslačná stanica a prekvapivo aj prírodná botanická záhrada! Priamo na skalách môžete obdivovať viac ako 100 druhov lišajníkov, 40 druhov machorastov a jeden papradorast či niektoré z 34 druhov kvitnúcich rastlín, ktoré sú obdivuhodne odolné voči dlhým zimám a krátkym letám. Množstvo z nich má svoj pôvod ešte v predchádzajúcom geologickom období a až desať druhov má endemický charakter, čo znamená, že ich nikde inde na svete nenájdete. Pri priaznivom počasi je hlavnou devízou vrcholu druhého najvyššieho štítu Tatier najmä čarokrásny výhľad na susedné končiare a do nich zakľúčené doliny. Musíte mať však šťastie, hlavu Lomnického štítu totiž často zakrývajú oblaky a hustá hmla, takže dokonca aj jeho strážca a ochranca Belan musí niekedy skloniť hlavu, aby videl, čo sa deje navôkol...

Kriváň so svojou výškou 2 494,7 m n. m. za svojimi spolupútnikmi výrazne zaostáva. V tatranskom horskom reťazci mu patrí iba siedme miesto, no pre obyvateľov Slovenska je mimoriadne dôležitým symbolom národného povedomia a identity. To je aj jeden z dôvodov, prečo jeho obraz od roku 2005 môžete nájsť na zadnej strane slovenských euromincí s nominálnou hodnotou jeden, dva a päť centov. Kriváň na prvý pohľad zaujme svojím atypickým tvarom so zahnutým

vrcholcom. Legenda hovorí, že bol kedysi rovnako priamy a vznešený ako susedné štíty. Potom však o jeho vrchol narazil unavený anjel a končiar zlomil. Po svojom strážcovi Modroňovi zdedil Kriváň modrastý nádych, ktorý mení svoj odtieň podľa nálady svojho patróna. Preto niekedy žiari odtieňmi belasej, inokedy dôstojnej kráľovskej modrej či hrozivej atramentovej. Pri výstupe na vrchol možno na južných a juhozápadných svahoch pozorovať ešte viditeľné stopy

po baníčení, ktoré sa tu rozmáhalo v 15. a 18. storočí. Po haviaroch tu ešte zostali vyhlbené štôlne a zvyšky ich obydlí. Boli to pravdepodobne oni, kto sa prvý raz ocitol na špičke zlomeného končiaru. Každopádne prvý písomne podložený výstup sa uskutočnil v roku 1722, keď sem zavítal evanjelický kazateľ a prírodovedec A. Czirbesz zo Spišskej Novej Vsi. Kriváň získal dôležitý symbolický význam v čase formovania slovenského národného povedomia, keď tu národní buditeľia zhromaždení okolo Ľudovíta Štúra začali od roku 1841 organizovať pravidelné národné výstupy. Odhliadnuc od jeho kultúrneho a symbolického významu je však Kriváň najmä ideálnym miestom pre vysokohorskú turistiku a lyžovanie.

Z viac ako 100 ľadovcových plies, ktoré na území TANAP-u uchvacujú svojou krásou, sa hneď niekoľko z nich môže pýšiť označením „NAJ“. Nepochybne k nim patrí **Veľké Hincovo pleso**, s rozmermi plochy 20,08 ha a hĺbkou 53,7 m, najväčšie a najhlbšie karové jazero na Slovensku. Z 365 dní v roku býva jeho hladina v priemere až 270 dní pokrytá ľadom. Na západnej strane pod Malým ľadovým štítom sa v nadmorskej výške 2 192 m n. m. nachádza najvyššie položené jazero v Strednej Európe – **Modré pleso**. Jeho oválny tvar je vraj obrazom tváre ženy, ktorá tu našla zmrznutého svojho muža. Azúrová voda v jazierku sú zasa jej slzy, ktoré nad ním vyplakala. Najnavštevovanejšie v lokalite Vysokých Tatier sú nepochybne **Štrbské a Popradské pleso**, okolo ktorých panuje živý turistický ruch s citlivo vybudovanou infraštruktúrou hotelov a rekreačných zariadení.

Z viac ako 300 jaskýň na území TANAP je **Belianska jaskyňa** najväčšia a jediná sprístupnená vysokohorská kvapľová jaskyňa. Nachádza sa v Belianskych Tatrách vo výške 890 m n. m. Podľa vnútorných nápisov uhlom na stenách ju poznali zlatokopi už v roku 1826, jej existencia však zostala utajená až do roku 1881.

K tatranským unikátom, na ktoré sa sústreďujú prírodno-ochranné aktivity Tatranského národného parku, patria aj zástupcovia fauny a flóry, ktoré z veľkej časti patria medzi endemické druhy. Preto nikde inde na svete nebudete môcť obdivovať mrštnosť **kamzika vrchovského tatranského** či skromnú krásu **prvosienky dlhokvetej plocholistej**. Z najzaujímavejších živočíšnych druhov žijú v Tatrách **hraboš snežný tatranský**, **svišť vrchovský tatranský**, **vlk dravý**, **medveď hnedý**, **rys ostrovid** či **orol** a **výr skalný**. Pestrosť na tatranské končiare vnášajú vzácne kvitnúce druhy rastlín **iskerník vysokotatranský**, **klinček lesklý**, **iskerník zakoreňujúci**, **stračonôžka tatranská** či **lomikameň trváci**.

Z celkovej známej dĺžky 3,5 km môžete krásy kvapľových útvarov obdivovať na trase dlhšej 1 135 metrov. Patria k nim nástenné vodopády, pagodovité stalagmity z ktorých jeden nápadne pripomína šikmú vežu v Pise, aj menšie jazierka. Pri návšteve jaskyne nezabudnite rátať s prítomnosťou jej súčasných obyvateľov. Patria k nim tri druhy netopierov, plch obyčajný a v jazierkach bezpancierovec slepý.

Ako Tatry dostali svoje meno...

Legenda

Tam, kde sa dnes týčia majestátné končiare najvyššieho pohoria Karpát, bola vraj kedysi taká planina, že bolo možné až do Poľska dovidieť. A práve po tej planine prišli hordy krvilačných Tatárov. Kam vraj prišli, plienili a rabovali tak, že po ich odchode život na sedem dlhých rokov odumieral... I rozhodli sa slovenskí vojaci ich tu zastaviť. Hneď prvá bitka ukázala, že sú viac ostrieľaní v zaobchádzaní s cepmi a kosami a že v umení zaobchádzania s mečmi a so šablami nemôžu Tatárom konkurovať. Rozhodli sa však neustúpiť a radšej zomrieť, než by mali z boja utekať. Naplánovali si útok na tatársky tábor na úsvit ďalšieho dňa s úmyslom nepriateľa v spánku prekvapiť. V noci pred bojom sa však o polnoci strhla ukrutná búrka sprevádzaná dešivým hučaním, ktorú ukončil prelet kométy. Na úsvite, tak ako si zaumienili, prišli do tatárskeho tábora. Na ich veľké počudovanie tu však po ňom nezostalo ani chýru ani slychu, namiesto neho tu však stály hory, vysokánske a skalnaté, ktoré na znak víťazstva pomenovali Tatarmi a až neskôr ich názov na Tatry zmenili...

Skutočnosť

Historici potvrdzujú, že Tatári v 13. storočí na Slovensku naozaj boli, do Tatier sa však pravdepodobne nikdy nedostali. Cieľavedome a úspešne plienili najmä južnú časť Slovenska. Pravda však je, že keď hrozilo, že preniknú ďalej, obyvatelia severných krajov často hľadali útočisko práve v horách. Tatry boli Tatrami dávno predtým, ako sa u nás vôbec objavili. V listine z roku 1086 sa nazývajú Trytri, čo označovalo bralo alebo strmú skalú. V iných prameňoch sa objavuje alternatívne pomenovanie Tyrtur alebo Turtur. Názov Tatry sa po prvý raz objavil v darovacej listine krakovského kniežata Boleslava z roku 1255.

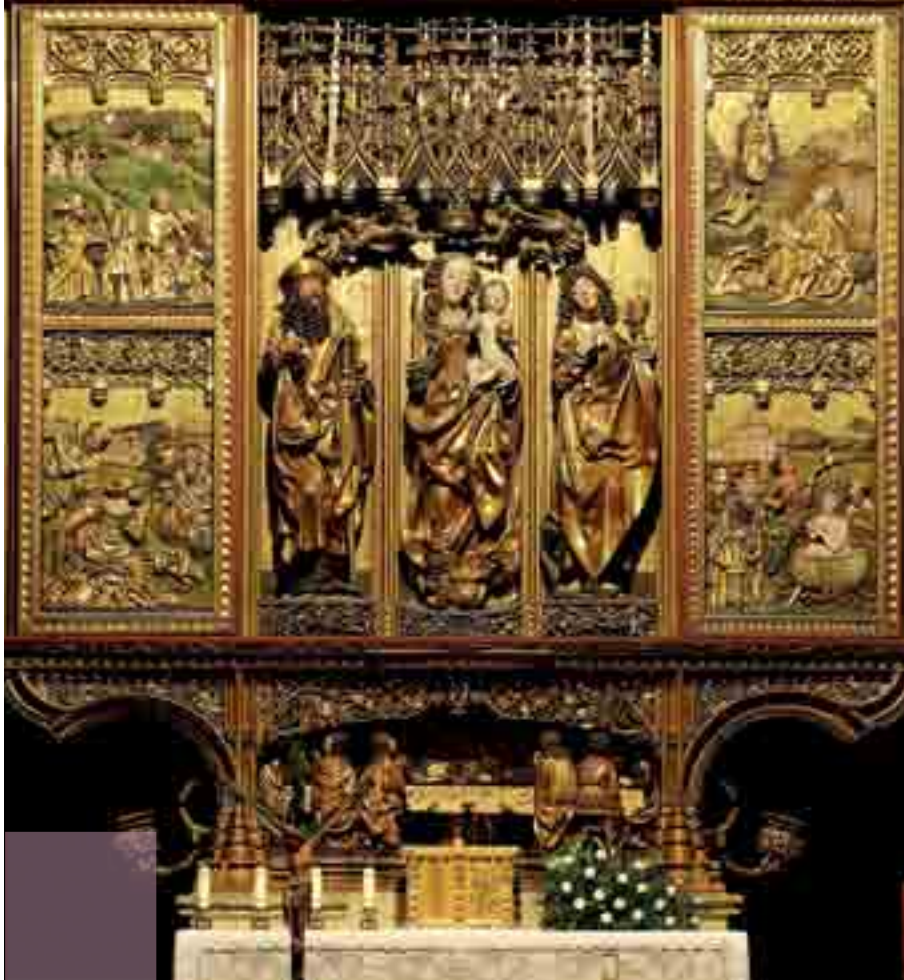

území národného parku, historickú časť, ktorá prezentuje osídľovanie územia Tatier a vplyv ľudských aktivít na ich prírodné prostredie, a etnografickú časť „Od kolísky až po hrob“, ktorá je zbierkou odkazov na hmotnú a duchovnú kultúru obyvateľov podtatranských a tatranských obcí. Expozícia tatranskej prírody je koncipovaná ako botanická záhrada v teréne neďaleko múzea.

V roku 1957 bolo zriadené Múzeum TANAP-u, dnes so sídlom v Tatranskej Lomnici. Zbierka múzea obsahuje množstvo predmetov z oblasti botaniky, zoológie, histórie, kartografie, geológie a etnografie. V múzeu možno navštíviť štyri hlavné expozície: prírodovednú časť zameranú na geologickú stavbu a flóru i faunu Západných, Vysokých a Belianskych Tatier, prírodno-ochranársku časť, ktorá mapuje históriu vývoja ochrany prírody vo Vysokých Tatrách, činnosť Horskej služby a súčasný výskum na

a bohabojnosti jeho zhotoviteľa. V Chráme sv. Jakuba v Levoči plní svoju liturgickú funkciu už viac ako 500 rokov. Nepoškodili ho požiare, vojny, povstania, protestantská reformácia ani nástup baroka. Vďaka neviditeľnej ochranej ruke a zodpovednému prístupu reštaurátorov prehovára svojim duchovným jazykom dodnes...

OLTÁR MAJSTRA PAVLA Z LEVOČE

Neskorogotický Oltár Panny Márie a sv. Jakuba Apoštola udivuje svojimi impozantnými rozmermi a mimoriadne pôsobivým spracovaním, svedčiacim o umnosti, zručnosti

Vyrezaný z mäkkého lipového dreva, bohato zdobený rezbárskou prácou a maľbou, vyplňa v Chráme sv. Jakuba svojim majestátnym priestorom svätyně od podlahy až po klenbu. Vďaka svojim úctyhodným rozmerom – výške 18,62 m a šírke 6,2 m, mu patrí štatút najvyššieho dreveného gotického oltára na svete. Zsvätený Panne Márii a sv. Jakubovi Apoštolovi rozpráva množstvo dôver-

ne známych príbehov. Osobnosť jeho zhotoviteľa je však stále opradená rúškom tajomstva.

O tom, kde sa majster Pavol z Levoče narodil, vyrastal a učil sa rezbárskemu umeniu, sa stále veľa nevie. Nepoznáme dokonca ani jeho priezvisko. Podľa vplyvov pozorovateľných v jeho práci je však zrejme, že sa vzdelával v niektorej z juhonemeckých rezbárskych dielní, v Norimbergu alebo v Pasove. Stopy o jeho príchode na Slovensko nachádzame okolo roku 1500 v Sabinove a Banskej Bystrici. Do Levoče, kde stvoril svoje monumentálne dielo, ktoré ako jediné nesie jeho zreteľnú signatúru, prišiel niekedy po roku 1500 a strávil tu zvyšok svojho tvorivého života. Levoča bola v tomto období bohatým kráľovským mestom so silným

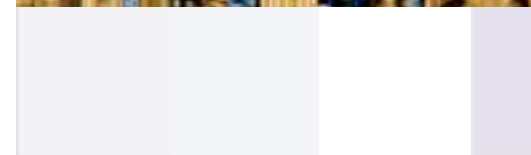
hospodárskym a kultúrnym zázemím, ktoré mu zrejme zabezpečilo dostatočné množstvo objednávok s vysokou požiadavkou na ich umeleckú hodnotu. Podľa písomných prameňov, ktoré v roku 1550 nepadli za obeť ničivému požiaru, pri ktorom kompletne zhorel mestský archív, bol majster Pavol vážnym občanom a aktívne participoval na dianí v meste. Potvrďuje to listina o jeho prijatí do nábožensko-spoločenského spolku Bratstvo Kristovho tela z roku 1506 a následne aj dokument z roku 1515, ktorý potvrdzuje zvolenie majstra Pavla do jeho predsedníctva.

Objednávku na zhotovenie nového hlavného oltáru, ktorý mal byť nielen pýchou chrámového presbytéria, ale aj symbolom bohatstva spišského mesta, dostal začiatkom 16. storočia od levočského farára Jána Henckela. Predlohou sa mal stať slávny mariánsky hlavný Oltár Baziliky Nanebovzatia Panny Márie v Krakove, považovaný za vrcholné dielo uznávaného norimberského sochára Veita Stossa. Práce na oltári sa začali v roku 1507 a trvali až do roku 1518. Výsledné dielo predstavuje tzv. triptychový čiže

trojdielny oltár. Jeho ústrednú časť tvorí archa s postavami Panny Márie, svätého Jakuba a svätého Jána Evanjelistu, všetky vyhotovené v nadživotnej veľkosti a realistickom prevedení. Štíhla socha Panny Márie s tvárou krásnej ženy v strednom veku a s Ježiškom v náručí je vysoká 2,47 m. Žezlo v pravej ruke a korunka nad jej hlavou, ktorú majú v rukách anjeli, ju povyšujú na Regina Coeli, kráľovnú nebies. Svätý Jakub po jej pravici meria 2,32 m. Spoznať ho možno podľa mušle na čiapke a pútnickej palice. Svätý Ján

po jej ľavici s typicky dievčenskou tvárou a zvlnenými vlasmi, ktorý drží v ruke kalich s vyliezajúcim hadom, meria 2,30 m. Nad súsoším ďalej môžeme pozorovať štyri viditeľne menšie postavy štyroch západných cirkevných otcov – sv. Gregora Veľkého, sv. Hieronyma, sv. Augustína a sv. Ambróza.

Drevorezba na oltárnych krídlach a maľby na pôstnej strane krídel použil majster Pavol na vyrozprávanie známych biblických príbehov Nového zákona. Úvodný príbeh je venovaný Poslednej večeri, ktorou sa podľa liturgického kalendára začínajú pašie. Za stolom tu pod baldachýnom s motívom viniča a vtákmi sedí dvanásť apoštolov s Ježišom uprostred. Pri zobrazovaní Ježišovej podoby sa ho majster Pavol rozhodol zachytiť v kľúčovom okamihu, kedy sa mu na tvári zračí tragické poznanie, že jeden z jeho apoštolov ho zradí. V majstrovom počatí Poslednej večere si na drevorezbe váhu týchto slov uvedomujú iba Peter, sediaci po Kristovej ľavici, a Judáš, ktorý sedí oproti, no možno ho spoznať podľa mešca na chrbte. Zvyšok apoštolov zachytáva majster v dobrej nálade pri jedle a pití. Podľa kunsthistorikov a reštaurátorov sa pri práci na reliéfe majster dopustil málého vtipu, keď vraj jednému z apoštolov

vtisol svoju vlastnú podobizeň. Usudzuje sa tak na základe čiapky, akú zvykli v tom čase nosiť rezbári. Z hľadiska hierarchie apoštolov by išlo o svätého Ondreja rybára, ktorého Ježiš povolal k apoštolskej práci ako prvého. Ak je tento predpoklad správny, išlo by o jediné zachované podobizeň majstra Pavla z Levoče.

Epický dej pokračuje na ľavom oltárnom krídle výjavmi zo života sv. Jakuba. Obsahuje scénu Rozoslania apoštolov, ktorí sa po Ježišovej smrti lúčia a odchádzajú do sveta hlásať evanjelium a výjav Sťatie sv. Jakuba. Pravé oltárne krídlo venoval umelec sv. Jánovi Evanjelistovi.

Jánov osud tu reprezentujú dva výjavy. Martýrium svätého Jána zachytáva príbeh o tom, ako Ján v Ríme odmietol obetovať pohanským bohom, za čo sa ho rozhodli mučiť v kotle s vriacim ohňom. Keď sa však olej zmenil na príjemný kúpeľ, poslali ho Rimania aspoň do vyhnanstva. Výjav sv. Ján na ostrove Patmos je druhým rozpracovaným výjavom na pravom oltárnom krídle. Sv. Ján je tu zobrazený pri písaní svojej Apokalypsy v okamihu, kedy sa mu v oblakoch zjavuje Panna Mária.

Maľby na pôstnej strane fixných a pohyblivých oltárnych krídel zobrazujú ďalších osem výjavov z Nového zákona a vytvárajú súvislý dej. V slede zľava doprava sa tu vinie príbeh Ježiš v Getsemanskej záhrade nasledovaný Bičovaním, Korunovaním trnám, Ecce Homo, ktoré nasleduje výjav Kristus pred Pilátovým súdom, Kristus padá pod Krížom, Ukrižovanie a Zmŕtvychvstanie.

Najspodnejšia časť oltára, ako aj sochy dvanástich apoštolov vo vysokom nadstavci v hornej časti oltára, pochádzajú podľa zistení reštaurátorov, ktorí na oltári pracovali, zo 14. storočia a predpokladá sa, že pochádzali z pôvodného hlavného oltára, ktorý neskôr nahradil nový gotický oltár. Oltár prešiel v uplynulých rokoch rozsiahlou rekonštrukciou.

rozličných kultúr v období 16. až 18. storočia. Rímskokatolícke kostoly, evanjelické artikulárne kostoly a kostoly východného obradu predstavujú jedinečné stavby, postavené bez použitia jediného kovového klinca.

Podľa historických prameňov bolo na území Slovenska svojho času až 300 takýchto drevených sakrálnych stavieb. Väčšina z nich sa stratila v prachu nešťostného cvalu dejín, no tie, ktoré sa zachovali, sú vzácnym odkazom mnohorakých kultúr a vplyvov, ktoré sa križovali na našom území. V Prešovskom samosprávnom

SÚBOR DREVENÝCH KOSTOLÍKOV

Karpatský oblúk. Križovatka východných, západných, južných, severných kultúrnych vplyvov a rozličných náboženstiev. 61 jedinečných sakrálnych stavieb – drevených cerkví, predstavuje žijúcich svedkov obdobia mierumilovného spolunažívania a miešania

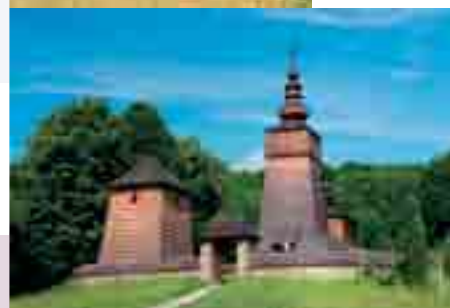
kraji nachádzame 27 týchto duchovných svedkov v podobe rímskokatolíckych kostolov, evanjelických artikulárnych kostolov a gréckokatolíckych chrámov východného obradu. Od roku 1968 sa pýšia statusom národnej kultúrnej pamiatky a vo väčšine prípadov dodnes plnia svoje duchovné poslanie. Ako vzácny symbol lásky k Bohu, symbiózy života s prírodou a poklona staroslovanským tradíciám zároveň reprezentujú stáročia tradícií našich predkov.

V lokalite Karpatského oblúka sú vzhľadom na svoje dominantné postavenie voči ostatným stavbám neprehliadnuteľné. Z architektonického hľadiska ide takmer bez výnimky o zrubové stavby pochádzajúce z obdobia 16. až 18. storočia. Zaujímavosťou je, že sú všetky postavené bez použitia jediného kovového klinca. Vo väčšine prípadov sa v ich bezprostrednej blízkosti nachádzajú nevelké cintoríny. Stavby majú pravouhlý alebo polygonálny pôdorys v tvare gréckeho rovnoramenného

ho kríža. Spoločným znakom je trojdielne riešenie interiéru, ktoré je odkazom na Svätú Trojicu. Symbol trojjednosti často posilňujú tri veže, ktoré sa zvyšujú smerom na západ. Strechy sú pokryté výhradne šindľom, dekoratívna práca je tu zastúpená v podobe geometrických ornamentov zhotovených tesármi a rezbármi, alebo pozostáva v uložení a profilovaní šindľov. Napriek tomu, že stavby nie sú spevnené žiadnym kovovým materiálom, nachádzame ho tu v podobe dekoratívnych železných krížov či funkčných prvkov, ako sú mreže či kovania. Fúziu medzi funkčnosťou a umeleckým objektom v interiéri každého z drevených kostolov predstavuje najmä vzácny ikonostas, stena oddeľujúca oltár od zvyšnej časti chrámu. Ikony usporiadané podľa prísnej organizácie zobrazujú výjavy zo starého a nového zákona, ktoré mali za úlohu jednoduchou a zrozumiteľnou formou komunikovať veriacim biblický obsah.

Architektonická autenticita nenarušená prestavbami a dostavbami, umiestnenie stavby na pôvodnom mieste, využívanie jej sakrálneho priestoru na pôvodné účely a zachovalosť vnútorného zariadenia ako aj zastúpenie rôznych vierovyznaní, priniesli štyrom z chrámov na území prešovského samosprávneho kraja poctu v podobe zápisu do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO. Duchovné a kultúrne poslanie naďalej odovzdávajú veriacim i návštevníkom v lokalitách Hervartov, Bodružal, Kežmarok a Ladomirová.

Hervartov

Rímskokatolícky kostol z konca 15. storočia zasvätený sv. Františkovi z Assisi je postavený v gotickom štýle. Jeho interiér zdobia gotické tabuľové maľby z roku 1665 a 1805. Dominantou kostola je Oltár sv. Kataríny, ktorý dopĺňajú dva vedľajšie oltáre zasvätené Panne Márii a sv. Barbore. V kostole sa ďalej nachádza neskorogotický obraz sv. Františka z Assisi, sv. Krištofa a sv. Kataríny Sienskej. Interiér prešiel v období reformácie, rekatolizácie a baroka rôznymi úpravami, po reštaurácii v 70. rokoch 20. storočia však boli obnovené pôvodné maľby.

Kežmarok

Evanjelický artikulárny kostol zasvätený sv. Trojici je jedinečný v mnohých ohľadoch. Pochádza z roku 1717, teda z obdobia, kedy na našom území panovala náboženská nesloboda protestantov. Kostoly si mohli stavať iba na základe špeciálneho povolenia – artikuly, vydané Šopronským snemom v roku 1681. Artikula umožňovala protestantom postaviť si jeden kostol v každom slobodnom kráľovskom meste na náklady evanjelickej cirkvi. Kostol musel byť umiestnený na predmes-

tí a postavený z najlacnejšieho materiálu. S tým súvisí aj skutočnosť, prečo sa artikulórne kostoly stavali výlučne z dreva. Na stavbe kežmarského kostola sa finančne podieľali protestanti z celej Európy a bol čiastočne financovaný aj zo zbierky, ktorú na tento účel nariadili vo svojich krajinách zorganizovať švédsky a dánsky kráľ. Pri stavbe kostola potom vraj miestnym remeselníkom pomáhali aj švédski námorníci, práve preto má vrchná časť kostola pripomínať obrátenú provu lode. Podobne ako ostatné gréckokatolícke kostoly, má aj tento pôdorys rovnoramenného gréckeho kríža. Nenápadnú vonkajšiu podobu kostola výrazne vyvažuje jeho nádherný barokový interier. Zachovaná stropná maľba znázorňuje dvanástich apoštolov a štyroch evanjelistov na pozadí s nebom a oblakmi. Ústredným motívom hlavného oltára je zobrazenie Kalvárie od miestneho rezbára Jána Lercha, ktorý sa

podpísal aj pod zhotovenie zdobenej kazateľnice. Staviteľia ju v chráme umiestnili tak, aby bola viditeľná z každého miesta v chráme. K vzácnemu mobiliáru patrí aj organ, ktorý sa považuje za najstarší a najcennejší funkčný dvojmanuálový nástroj na Slovensku. Jediným kamenným objektom v kostole je sakristia s dvoma miestnosťami, prerobenými z pôvodného renesančného hostinca.

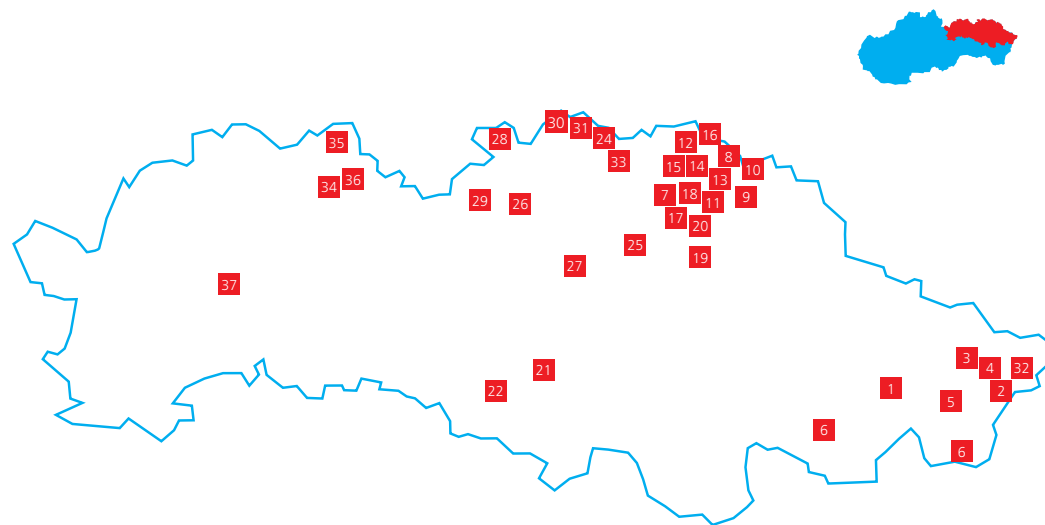
Bodružal

Prekrásny gréckokatolícky chrám byzantského obradu z roku 1658 s vnútornou bielo-zlatou výzdobou v barokovom štýle je zasvätený sv. Mikulášovi Divotvorcovi, arcibiskupovi z Myry v Lýkii. Patrí k najstarším dreveným sakrálnym stavbám Karpatského dreveného oblúka. Vonkajšia architektúra chrámu nesie stopy byzantského sakrálného umenia. Hlavný oltár a ikonostas vo vnútri kostola sú tiež typické pre byzantský obrad, barokové maľby a dekoratívne objekty však svedčia i o vplyve latinského obradu. Nástenné tabuľové maľby z konca 18. storočia zobrazujú biblické výjavy Apokalypsy a Ukrižovania. Trojradový ikonostas z toho istého obdobia nesie prvky rokokového štýlu.

Ladomirová

Drevený kostol východného obradu so zvonnicou zasvätený sv. Michalovi Archanjelovi pochádza z roku 1742. Patrí ku kostolom „lemkovského typu“, inšpirovaných sakrálnou architektúrou podkarpatsko-ruských Lemkov. Tento vplyv sa prejavuje pri riešení dispozície a umiestnením zvonice nad časťou označovanou „babinec“. Päťradový ikonostas z 18. storočia je jedným najhodnotnejších umeleckých objektov v interiéri cerkvi. V jeho hlavnom rade sa nachádzajú ikony

sv. biskupa Mikuláša, Bohorodičky Hodigetrie, Ježiša Krista Učiteľa a sv. archanjela Michala. Druhý rad znázorňuje obsah dôležitých cirkevných sviatkov, do tretieho umiestnili autori podobizne apoštolov. Dvojice postáv v štvrtom rade dopĺňa príbeh vstania Krista z mŕtvych v piatom rade. Popri ikonostase sa vysokou umeleckou a estetickou hodnotou vyznačujú nástenné maľby mníchov Filiona a Kypriana a bohoslužobné predmety, ktoré sú zároveň kultúrnymi pamiatkami.

Karpatský drevený oblúk v PSK

1 Snina	12 Korejovce	26 Krivé
2 Uličské Krivé	13 Hunkovce	27 Tročany
3 Topoľa	14 Krajné Čierno	28 Frička
4 Ruský Potok	15 Dobroslava	29 Lukov-Venécia
5 Kalná Rostoka	16 Nižný Komárnik	30 Vyšná Polianka
6 Hrabová Rostoka	17 Nová Polianka	31 Varadka
	18 Ladomirová	32 Zboj
	19 Stropkov	33 Mikulášová
	20 Potoky	
	21 Prešov	34 Stará Ľubovňa
	22 Brežany	35 Hraničné
		36 Matysová
7 Svidník	23 Bardejov	37 Kežmarok
8 Bodružal	24 Jedlinka	
9 Miroľa	25 Kožany	
10 Príkra		
11 Šemetkovce		

lesným spoločenstvom, ktorému najmä na sklonku jesene svojou pestrofarebnosťou konkurujú lipy, jasene a javory. Pestrú mozaiku dotvárajú vzácna borievka netatová a tis obyčajný.

PIENINSKÝ NÁRODNÝ PARK

3 749 hektárov absolútnej malebnosti sa rozkladá v severnej časti Slovenska pozdĺž štátnej hranice s Poľskom na brehu spenených vôd rieky Dunajec. Po stáročia si trpezlivo razil cestu vápencovými bralami pokrytými pôvodným jedľovým, bukovým a smrekovým

Prírodná lokalita v beskydskom pohorí Pieniny bola uzákonená národným parkom v roku 1967. Okrem vzácného lesného spoločenstva a chránenej či endemickej fauny a flóry, predstavuje jeho prirodzenú dominantu pozdĺž celého územia vodný tok rieky Dunajec s krásnym kaňonom. Na rozdiel od susedného Tatranského národného parku nedisponujú Pieniny majestátnymi štítmami, ktoré sa otvoria zrakom návštevníkov, nie sú o nič menej dramatické a krás-

ne. Dostupnosť a nenáročnosť terénu navyše umožňuje spoznávať krásy tohto národného parku po turistických trasách, cyklistických chodníkoch či priamo po vodnom toku na plti alebo pri raftingu.

Jedno z najromantickejších a najvyhľadávanejších zákutí v národnom parku predstavuje Prielom Dunajca - romantická tiesňava, v ktorej na svojej ceste do Baltského mora príberá rieka vody Lesnického potoka, aby ich ešte o niekoľko kilometrov ďalej posilnila o svoj najvodnatejší prítok, rieku Poprad. 360 hektárov tejto lokality predstavuje rozlohou najmenšiu slovenskú chránenú prírodnú rezerváciu s výskytom vzácnnej fauny a flóry. Z rastlín

tu nachádzame karpatské a západo-karpatské endemity arábku pieninskú, chryzantému pieninskú, horčičník pieninský a púpavu pieninskú. Vzácné druhy zástupcov živočíšnej ríše tvorí napríklad reliktný cicavec piskor vrchovský, skaliar pestrý či murárik červenokrídly. Prielom Dunajca je domovom bociana čierneho, orla krikľavého i výra skalného. Z vodných živočíchov je tu zastúpený pstruhom potočným, lipňom obyčajným či populáciou vydry riečnej.

Pieninský národný park ukrýva niekoľko pokladov, ktoré jeho návštevníci môžu obdivovať iba z diaľky. Jedným z nich je i rezervácia Haligovské skaly. Masív skrakovateľných skál rozdelený piatimi žlabmi možno pozorovať z vybraných turistických trás v okolí. Vzhľadom na izolovaný vývoj od zvyšku tatranskej oblasti nachádzame aj tu medzi zástupcami flóry početné endemické druhy. Lesné spoločenstvo tvoria bučiny s fragmentom reliktných borín. Dreviny zastupujú smrek, smrekovec, jedľa a borovica. V bradlových útvaroch Haligovských skál sa v nadmorskej výške

Vydra riečna (*Lutra lutra*)

Chráneného obyvateľa Pieninského národného parku môžete zariet iba zriedkavo. Je to plaché, opatrné zviera, ktoré je aktívne najmä v noci. Stopy po jej končatinách s plávacími blanami a odtlačok ťažkého chvosta však možno nájsť aj na brehu Dunajca. Tu si v blízkosti vodného toku vyhrabáva pod koreňmi stromov 2-3 m dlhú noru s ležoviskom vystlaným machom. Ide o zdatného, no nevyberavého lovca. V podstate sa uspokojí s tým, čo uloví s vynaložením najmenej námahy. Najväčšiu lahôdku predstavuje pre vydru úhor, ale na zasýtenie jej kedykoľvek postačia ryby, raky, menšie vodné cicavce, obojživelníky, ba aj bezstavovce. Vydra riečna tvorila svojho času silnú populáciu. V dôsledku masívneho lovu kvôli kožušine a narušeniu životného prostredia došlo k jej výraznému decimovaniu, preto je u nás od roku 1948 chránená zákonom.

750 metrov nachádza typická krasová jaskyňa Aksamitka, od roku 1976 vyhlásená za chránený prírodný útvar, neskôr zaradená medzi národné prírodné pamiatky. Boli časy, keď jej dómy s početnými kvapkami mohli obdivovať aj návštevníci, opakované poškodenia interiéru však spôsobili, že jaskyňa je z dôvodu ochrany verejnosti neprístupná. Ničím nerušený pokoj a vhodná mikroklima tak spôsobili, že hlavnými obyvateľmi tohto jedinečného útvaru sa stali rôzne druhy netopierov.

Pulzujúce srdce Pienin a ich kultúrne centrum predstavuje obec Červený

Kláštor. Svoje pomenovanie získala od rovnomennej stavebnej dominanty, kartuziánskeho kláštora s nápadne červenou strešnou krytinou. Podľa legendy kláštor vznikol ako dôsledok násilnej smrti prepošta z Chmeľova, ktorého zabil člen významnej rodiny, magister Kokoš. Aby sa vykúpil z tohto zločinu, bolo mu prikázané založiť šesť kláštorov. Podarilo sa mu vraj založiť iba dva. Druhý z nich vyrástol v údolí sv. Antona v Lechniciach, v obci, ktorá bola neskôr premenovaná na Červený Kláštor.

Podľa historických prameňov sa s výstavbou kláštora začalo pravdepodobne v roku 1320 po tom, čo ju schválil kráľ Karol I. Róbert z Anjou. Jeho dejiny sa

neskôr spájali s pustovníckymi rehoľami kartuziánov a kamaldulov. Kartuziáni tu žili izolovane od svetských obyvateľov v mlčanlivosti a striednosti. V prvej polovici 15. storočia dobyli kláštor husitské vojská, začiatkom 16. storočia ho museli mnísi opustiť. V nasledujúcom období mal kláštor niekoľko svetských majiteľov a späť do cirkevných rúk sa dostal až začiatkom 18. storočia, kedy ho získala benediktínska rehoľa kamaldulov. Spolu s ich príchodom sa začala nová éra rozmachu kláštora spojená s jeho stavebnou obnovou, ktorá vniesla do architektúry barokové prvky. Mnísi v tomto duchu prestavali i hlavný kláštorňý kostol sv. Antona. Exteriér si aj po úprave zachoval gotický ráz, vnútorné steny a klenby však dostali vďaka novej dekoratívnej maľbe barokovú fazónu.

Z anonymného radu obyvateľov kláštora vystupuje do popredia postava bratra Cypriána, vlastným menom Františka Ignáca Jaschkeho, ktorý ho obýval v 18. storočí. Bol kamaldulským mníchom a všeobecne uznávaným cestovateľom, liečiteľom, zberateľom a konštruktérom. Bol vraj mimoriadne posadnutý túžbou po lietaní. Hovorí sa, že si sám zhotovil krídla a lietal v okolí Červeného Kláštora. Existuje dokonca písomný záznam v podobe archívnej listiny z obdobia okolo roku 1760, v ktorej istý profesor z Rimavskej Soboty zaznamenal: „Fráter Cypriánus si pripol čertovu mašinu na vrchu Troch korún a s jej pomocou doletel až k Morskému oku. Pán biskup nebol pri exekúcii prítomný, ale nemali sme možnosť ani vidieť mnícha, ktorého odvedli na miesto, odkiaľ už viac neuvidí hory a nebude v pokušení, aby znovu lietal...“

Legenda o lietajúcom mníchovi Cypriánovi zamestnáva spisovateľov, historikov aj technikov už viac ako 200 rokov a mierne zatlačá do úzadia skutočný prínos ctihodného mnícha v mnohých oblastiach vedy, najmä medicíny, farmácie, alchýmie a botaniky. Pre jeho liečiteľské schopnosti ho v Červenom Kláštore vyhľadávali ľudia zo širokého okolia. Sám lieky vyrábala a predával a za utržené peniaze založil

fond pre rozvoj obecnej lekárne. K jeho vrcholným písomným a encyklopedickým dielam patrí herbár s 283 vylisovanými rastlinami z oblasti Pienin a Belianskych Tatier s popisom v gréčtine, latinčine, poľštine a nemčine. Herbár je dodnes možno obdivovať v kláštornej farmaceutickej expozícii. Popri ňom sa tu nachádza zbierka originálnych lekárskych vitrín zo začiatku

18. storočia, lekárenské váhy vyrobené v Amsterdame v 17. storočí a exemplár prvej slovenskej liekopisnej literatúry, tzv. Bratislavská Torkošova lekárenská taxa z roku 1745.

Od roku 1820 do roku 1945 kláštor systematicky upadal, s jeho komplexnou prestavbou sa začalo až v roku 1956. V súčasnosti je v ňom umiestnená muzeálna expozícia mapujúca históriu kláštorného života a mníšskych rádov. Súčasťou expozície je aj čiastočne zreštaurovaný Kostol sv. Antona Pustovníka a vzácne umelecko-historické pamiatky z Červeného Kláštora a severnej oblasti Spiša. Obec Červený Kláštor a jeho architektonická dominantu spolunažívajú v dokonalej harmónii.

Pieniny

O 35 km dlhé a 6 km široké horstvo sa delíme so susedným Poľskom.

Na Slovensku sa rozkladá na území okresov Kežmarok a Stará Ľubovňa, v Poľsku patrí do okresu Nowy Targ. Väčšina vysokých pieninských končiarov Tri koruny (982 m n. m.), Nová Hora (902 m n. m.), Čertežik (774 m n. m.) sa nachádza na území Poľska. Najvyšší vrchol Vysoké skalky (1 050 m n. m.) sa nachádza na Slovensku.

Pieniny sa delia na tri časti: Spišské Pieniny, Centrálné Pieniny a Malé Pieniny. Spišské Pieniny ohraničujú toky riek Bialka a Niedzica, rozkladajú sa kompletne na území Poľska.

Centrálné Pieniny sa ďalej delia na Čorstýnske Pieniny (Poľsko), Masív Troch korún s Haligovskými skalami a Pieninky s malebným prielomom Lesnického potoka.

Malé Pieniny majú podobu širokého hrebeňa, ktorý sa tiahne pozdĺž štátnej hranice nad obcou Lesnica od Prielomu Lesnického

potoka po sedlo nad obcou Litmanová. Súčasťou masívu je najvyšší vrchol Pienin Vysoké skalky.

Osturňa

Uprostred horskej pieninskej prírody sa nachádza jedna z najväčších slovenských rezervácií ľudovej architektúry, obec Osturňa, často označovaná za „živý skanzen“. Jej pôvodnými obyvateľmi boli najmä rusínski pastieri. Obec je dlhá necelých 9 km a predstavuje súbor tradičných zrubových domov s dekoračnými maľbami nárožných brviem a okenných rámov. Usporiadané sú v reťazovej zástavbe s uzavretými štvorcovými dvormi. Stavebnú dominantu predstavuje gréckokatolícky kostol z roku 1796 na pahorku za dedinským potokom. Čas v Osturni plynie oveľa pomalšie, možno práve preto tu možno zažiť turistiku v lone panenskej prírody, kde sa ešte huby, maliny, čučoriedky a iné lesné plody dajú zberať plným priehrštím.

a celkový urbanistický charakter mesta dýchajú atmosférou neporovnateľnou s ktorýmkoľvek iným slovenským mestom.

LEVOČA

Ak na Slovensku existuje mesto, ktoré k vám na prvý pohľad prehovorí zvláštnou poéziou, určite to bude práve Levoča. Zachované stredoveké mestské hradby a historické centrum so sakrálnou dominantou Chrámom sv. Jakuba, malebné meštianske domy

Prvá písomná zmienka o obci pochádza z roku 1249, kedy sa spomína pod názvom „Leucha“. Obec bola centrom nemeckej kolonizácie, v roku 1271 sa stala hlavným mestom a sídlom grófa Spoločenstva spišských Sasov. Mesto dlhodo- bo profitovalo zo svojej strategickej polohy na obchodnej ceste Via Magna a z rôznych výsad z toho vyplývajúcich. Postupné oslabenie vplyvu spoločenstva vyústilo v roku 1323 k vyhláseniu

Levoča za slobodné kráľovské mesto. 14. storočie sa celkovo považuje za obdobie hospodárskeho rozkvetu mesta. Čiastočne k tomu prispel kráľ Karol Róbert I. z Anjou, keď mestu udelil široké právo skladu, neskôr posilnené o privilégiu, ktoré Levočanom umožňovalo dopravovať tovar po celej krajine bez ohľadu na právo skladu iných miest bez platenia mýta. Výsledkom bola horúčkovitá obchodná činnosť na medzinárodnej úrovni. Levoča obchodovala s Krakovom, nemeckými hanzovými mestami i s Benátkami. Kupci vyvážali do Poľska vzácne kovy, kožušiny, kožu, vosk, víno a sušené slivky, dovážali olovo, soľ, textilie, chmeľ a ryby. V meste pôsobilo množstvo remeselníckych cechov a významné rezbárske

dielne. Rast mesta zhatili rôzne vonkajšie okolnosti, počnúc ničivým požiarom v roku 1550 až po dynastické nezhody šľachtických rodov a turecké vpády. Zachované architektonické a kultúrne pamiatky však dodnes pripomínajú zlatú éru mesta a právom mu v roku 2009 priniesli poctu v podobe zápisu do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO.

Mestská pamiatková rezervácia predstavuje súbor 354 kultúrno-historických pamiatok zhromaždených za takmer kompletne zachovaným systémom mestských hradieb s dĺžkou 2,5 km. Väčšinu z nich nachádzame na centrálnom námestí, ktoré je najväčším stredovekým námestím v Európe. Dominantou námestia je trojloďový Chrám Sv. Jakuba z poslednej štvrtiny 14. storočia so súborom jedenástich gotických a renesančných oltárov a mnohými sakrálnymi pamiatkami. Zasvätenie chrámu sv. Jakubovi Apoštolovi, ochrancovi pútnikov a robotníkov, nebolo zrejme náhodné. Svätjakubský kult sa v meste pestoval dlhodobo, podobizeň apoštola sa objavila aj na veľkom mestskom pečatidle z roku 1409. Dochované záznamy uvádzajú, že stavba trojloďového kostola so svätýňou a Kaplnkou sv. Juraja bola

života sv. Doroty. Chrám prešiel rôznymi prestavbami, ktoré odzrkadľujú nárast krivky blahobytu v meste. Najpôsobivejšie z nich sa udiali v 16. storočí, kedy sa mestská rada v súčinnosti s farárom a humanistom Jánom Henckelom rozhodla inovovať zastaraný mobiliár a objednala si u rezbárskeho majstra Pavla nový hlavný oltár. Na obnove sa dobrovoľne podieľali jednotlivci, remeselné cechy, náboženské bratstvá, spolky, ale aj samotné mesto. S renováciou chrámu boli spojené i prestavby interiéru, v rámci ktorých nad

dokončená v roku 1400, ďalšie úpravy mali už iba povahu dostavieb. Zadávatelia od začiatku sústreďovali svoju pozornosť najmä na veľkolepé zariadenie interiéru. V prvej fáze dekoratívnych úprav boli steny chrámu pokryté nástennými maľbami, z ktorých sa zachovali postavy apoštolov, svätcov a svätíc v presbytériu. Svojráz- nym jazykom prehovára aj zachované moralistické vyobrazenie siedmich skutkov milosrdenstva a siedmich hriechov na severnej strane bočnej lode či výjavy zo

Kaplankou sv. Juraja pribudla bibliotéka, jedna z prvých renesančných stavieb v meste. Najpríťažlivejším lákadlom však i naďalej zostáva najmä hlavný oltár z dielne Majstra Pavla, ktorý je vďaka svojej výške 18,62 m a šírke 6,2 m považovaný za najvyšší drevený neskorogotický oltár na svete a zároveň za jediné dielo Majstra Pavla s jednoznačnou signatúrou umelca. Chrám Sv. Jakuba chránila aura nedotknuteľnosti aj počas obdobia reformácie v 20. rokoch 16. storočia. Pôvodne rímskokatolícky kostol sa síce dostal na 130 rokov pod správu luteránov, zmena náboženskej orientácie sa však na ňom negatívne nepodpísala. Osudným sa mu stal až spomínaný požiar z roku 1550, ktorý výrazne poškodil jeho interiér. Proces reštaurácie vniesol do interiéru viacero renesančných prvkov. Súčasná podoba

kostola sa finalizovala v 18. a 19. storočí. Okrem Chrámu sv. Jakuba nachádzame medzi levočkými sakrálnymi pamiatkami celoslovenského významu tiež zachovanú krížovú chodbu v budove starého kláštora minoritov, ktorá je jediná svojho druhu na našom území.

K svetským náprotivkom, ktoré sa podpísali pod neopakovateľný charakter mesta, patrí renesančná mestská radnica budovaná od 15. do začiatku 17. storočia. Pôvodne gotická stavba sa spolu s mestským archívom stala obeťou ničivého požiaru, pri ktorom vyhořelo takmer celé mesto. Súčasná radnica v renesančnom štýle bola dokončená v roku 1616,

neskôr k nej pribudla renesančná veža, ktorá slúžila ako zvonica. Budova radnice sa vyznačuje nádhernými fasádovými maľbami, ktoré predstavujú odkaz na občianske cnosti: striedmosť, opatrnosť, udatnosť, trpezlivosť a spravodlivosť. V priestoroch radnice sa v súčasnosti nachádza expozícia Spišského múzea, zasadacia sieň sa využíva na reprezentatívne účely. Vyhľadávaným a pútavým objektom pred radnicou je kletka hanby zo 16. storočia, v minulosti využívaná na potrestanie ľahších deliktov. Pôvodne stála na mieste dnešného evanjelického kostola, neskôr prešla do súkromného majetku rodiny Probstnerovcov a stála v priestoroch dnešnej nemocnice. Mesto ju od rodiny získalo do daru v roku 1933, odvtedy je neodmysliteľnou súčasťou námestia.

Kolorit námestia dotvára viac ako 50 meštianskych a patricijských domov, medzi ktorými vyniká Thurzov dom. Ide o renesančný palác z 15. storočia s pôvabnou štítkovou atikou a bohatou sgrafitovou výzdobou. Patril jednému z najvýznamnejších uhorských rodov. Rod Thurzovcov už v 15. storočí intenzívne obchodoval s kovmi v Krakove a v Levoči.

Vyvíjal tiež aktívnu podnikateľskú hutnícku a banícku činnosť na území Spiša, Gemeru, na strednom Slovensku, ale aj v Poľsku, Sedmohradsku, Česku a v Nemecku. V roku 1494 založili Turzovsko-fuggerovskú spoločnosť, ktorá sa často označuje za prvý ranokapitalistický podnik v Európe. Spoločnosť čoskoro získala svetový monopol na trhu s meďou a otvorila viaceré európske pobočky. Na začiatku storočia už ovládali celý trh s drahými a neželeznými kovmi v Uhorsku. Ich levočské sídlo je dnes sídlom Štátneho oblastného archívu.

Levočská biela pani

Legenda

I zahorela spanilá Júlia slepou láskou k milencovi z nepriateľského vojska. Pod rúškom noci mu kľúčom ukradnutým richtárovi tajné dvere v hradbách otvorila v nádeji, že svoju lásku spečatia. Spolu s ním sa však do hradu vrátilo aj vojsko nepriateľa... Na znak zrady Júliu potupne do kliečky hanby zavreli a odsúdili ju na smrť sťatím. Posledný raz uzrela svetlo sveta v roku 1715. Odvtedy jej duša pokoja nevie nájsť a občas sa nešťastná po hradných múroch prechádza...

Skutočnosť

Levočská legenda sa zakladá na pravdivých historických súvislostiach. Juliana Korponaiová-Géciová bola uhorská šľachtičná obvinená z vlastizrady. Počas stavovských povstaní Františka II. Rákociho bola milenkou kuruckého veliteľa, baróna Štefana Andrášiho. V roku 1712 mala prijať listy od kuruckých emigrantov s výzvou na nové proticisárske povstanie, určené povstaleckým veliteľom. Pri výsluchu tvrdila, že ich spálila. Zatkli ju a uväznili na hrade Červený Kameň, neskôr ju previezli do Rábu, kde ju mučili a postavili pred súd. Popravili ju na trhovisku v Rábe 25. septembra 1714 sťatím. Pokiaľ ide o údajnú zradu, ktorej sa mala v Levoči dopustiť, z najnovších poznatkov historikov vyplýva, že bránu v obliehanom meste neotvorila. Štefan Andráší v skutočnosti do mesta doručil len oznámenie a listy o predbežnom rokovaní o kapitulácii jeho obrancov. Mesto vraj kapitulovalo dobrovoľne po dohode mestskej rady s cisárskym generálom.

EURÓPSKA ÚNIA

regionálny
operačný
program

Európsky fond regionálneho rozvoja „Investícia do vašej budúcnosti“

Súbor systematických informačných a propagačných materiálov o PSK

Projekt je spolufinancovaný z prostriedkov Európskej únie, Regionálny operačný program, Prioritná os 3 Posilnenie kultúrneho potenciálu regiónov a infraštruktúra cestovného ruchu, Opatrenie 3.2 Podpora a rozvoj infraštruktúry cestovného ruchu – neinvestičné aktivity v cestovnom ruchu.

Texty: Marcela Heglasová, Grafický dizajn: Milan Mikula, RECO s.r.o., Foto: Milan Noga, RECO s.r.o., Schutterstock, archív PSK, Prepress: RECO s.r.o.